

Марич Є.В.

*здобувач кафедри адміністративного та митного права  
Університет митної справи та фінансів*

## ПРАВНИЧА ДОПОМОГА ПРИ ВИРІШЕННІ СПРАВ В АДМІНІСТРАТИВНОМУ СУДІ: З'ЯСУВАННЯ СУТНОСТІ

Актуальність дослідження питань надання правничої допомоги учасникам правовідносин при вирішенні справ в адміністративному суді визначається важливістю глибокого теоретичного опрацювання практико-прикладних проблем правової регламентації надання відповідного виду допомоги в адміністративному судочинстві та необхідністю визначення пріоритетних напрямів розвитку вказаного інституту в умовах внесення змін до чинного адміністративного законодавства України. Доцільність такого дослідження підтверджується тим, що воно пов'язане з неупередженим та своєчасним вирішенням судом публічно-правових спорів під час розгляду справ у сфері адміністративних відносин з метою ефективного захисту прав, свобод та інтересів фізичних осіб, прав та інтересів юридичних осіб від порушень з боку суб'єктів владних повноважень при здійсненні ними владних управлінських функцій на основі законодавства.

Разом із тим, можна стверджувати, що правнича допомога (на відміну від правової допомоги) в адміністративному судочинстві ще знаходиться на етапі становлення, оскільки в загальній теорії права і адміністративно-процесуальній науці відсутнє розуміння сутності і значення правничої допомоги як єдиної самостійної правової категорії. Опубліковані до теперішнього часу наукові праці, як правило, не містять розуміння правничої допомоги як комплексного поняття, що враховує особливості різних її видів, у тому числі професійної правничої допомоги при вирішенні справ в адміністративному суді.

Відповідно до норм Конституції України, кожному гарантується право на отримання

професійної правничої допомоги (ст. 59) та правничої допомоги (ст. 29) [1]. Саме таким чином це право сформульовано, виходячи зі змісту статей у редакції Закону України від 02.06.2016 р. «Про внесення змін до Конституції України (щодо правосуддя)» [2]. Попередня редакція ч. 1 ст. 59 Конституції України визначала його як «право на правову допомогу». Це право є одним із конституційних, невід'ємних прав людини і має загальний характер. У контексті цієї статті «кожен має право на професійну правничу допомогу» поняття «кожен» охоплює всіх без винятку осіб – громадян України, іноземців та осіб без громадянства (в тому числі біженців), які перебувають на території України, юридичних осіб. Реалізуючи конституційне положення на захист, в окремих випадках, передбачених національним законодавством, ця допомога надається безоплатно, що безумовно є важливим орієнтиром для забезпечення рівного доступу до правосуддя. Крім того, Конституційний Суд України ухвалив рішення, що тією чи іншою мірою стосується питання надання правової допомоги, встановлює норми, які сприяють наданню професійної правової допомоги, в тому числі у сфері адміністративного судочинства [3; 4].

Тут варто наголосити, що з урахуванням нормативних змін до Кодексу адміністративного судочинства України (КАС України), зокрема у ч. 1 ст. 16 закріплено конституційну норму щодо права користування правничою допомогою учасниками справи [5]. Тобто законодавцем введено в дію нове юридичне поняття, визначене відповідно створеним новим юридичним терміном – «правнича допомога». Отже, можна відмітити позитивний

вітчизняний досвід нормативного закріплення термінології, узгодженої із конституційними положеннями, що спрощує її сприйняття та ефективне використання. Однак, при всій значимості цього керівного положення для побудови системи гарантій захисту прав особи в галузевому законодавстві, саме поняття «правнича допомога» в Основному Законі України відсутнє. Так само процесуальне адміністративне законодавство (КАС України) не дає визначення поняттю «правнича допомога» як юридичній категорії, на що неодноразово звертають увагу науковці, усвідомлюючи, що стандарти надання професійної правничої допомоги, адекватні для правової держави, багато в чому залежать від тлумачення поняття і змісту цього терміну. Це створює певний дисбаланс між гарантіями, наданими відповідними положеннями процесуального кодифікованого акту в адміністративному законодавстві та засадничими гарантіями, задекларованими в Конституції України (ч. 1 ст. 16 КАС України містить гарантії щодо прав учасників судового процесу користуватись «правничою допомогою», а ст. 59 Конституції України містить гарантії виключно щодо права особи на «професійну правничу допомогу»). Тому доцільним вважається визначення змісту зазначеного юридичного терміну задля запобігання його помилкового застосування та відповідних законодавчих положень на практиці при вирішенні справ в адміністративному суді.

Правнича допомога є складним, комплексним поняттям, яке поділяється (в залежності від певних критеріїв) на різні види. Зокрема одним із таких видів є «професійна правнича допомога», який виокремлено за критерієм «суб'єкта надання такої допомоги» або «професійності». Згідно з ч. 2 ст. 16 КАС України при вирішенні справ в адміністративному судочинстві може брати участь виключно адвокат як представник для надання професійної правничої допомоги особі, крім випадків, встановлених законом [5]. Для надання професійної правничої допомоги в Україні діє

адвокатура, засади організації і діяльності якої визначаються спеціальним законом (відповідно до ст. 131-2 Конституції України), а саме Законом України від 05.07.2012 р. «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» [6]. У такий спосіб держава гарантує, що допомога буде надана адвокатом, який матиме необхідний рівень професійної підготовки, буде зобов'язаний правилами професійної етики, законодавчими вимогами доступу до професії та нести відповідальність за неналежне виконання ним свого професійного обов'язку. У Пояснювальній записці до проекту Закону України «Про внесення змін до Конституції України (щодо правосуддя)» мова йде про те, що право на професійну правничу допомогу – це гарантована Основним Законом держави можливість особи отримати високоякісні правничі послуги, які може забезпечити лише професійний адвокат, який пройшов спеціальну підготовку, а не будь-яка інша особа. При цьому, запропонована формула не заперечує права на правничу допомогу загалом, у тому числі й безоплатну, яку можуть надавати інші, крім професійних адвокатів, фахівці-правники. Проте наголос робиться саме на гарантованому отриманні особою саме професійної допомоги [7]. Конституційний припис «кожен є вільним у виборі захисника своїх прав» за своїм змістом є загальним і стосується будь-якої особи, якій гарантується право вільного вибору захисника (який є фахівцем у галузі права і, відповідно до законодавства, має право на надання правової допомоги особисто чи за дорученням юридичної особи, тобто особу, яка має право на заняття адвокатською діяльністю) з метою захисту прав, свобод та законних інтересів, що виникають з адміністративних правовідносин та реалізації цього права в адміністративному судочинстві.

За критерієм «платності» законодавець визначає окремий вид правничої допомоги – це «безоплатна правнича допомога» (ч. 3 ст. 16 КАС України), що надається в порядку, встановленому законом, що регулює надання безоплатної правничої допомоги. Однак в на-

явності існує Закон України від 02.06.2011 р. «Про безоплатну правову допомогу» [8], що відображає різницю у застосовуваних поняттях в спеціальному законі та КАС України (правова/правничка), адже ст. 59 Конституції України гарантує «безоплатну професійну правничу допомогу», а ч. 3 ст. 16 КАС України встановлює єдиний законний варіант – надання «безоплатної правничої допомоги». Отже, за змістом ст. 16 «Правничка допомога при вирішенні справ в адміністративному суді» КАС України опосередковано визначається, що «безоплатна правничка допомога» та «професійна правничка допомога» – це різновиди і складові частини більш загального, складного, ширшого поняття «правничка допомога». Проте, як вже зазначалося, чинне законодавство взагалі не містить визначення цього терміну, як і не надає роз'яснення щодо чіткого розмежування змісту понять «правничка допомога» та «правова допомога». У такий спосіб, «можна вести мову про певну неузгодженість між положеннями Конституції України та законами України, яка виникла, ймовірно, через неухважність та недотримання правил законодавчої техніки законодавцем, але може привести к ускладненням при реалізації права особи на безоплатну правову допомогу» [9, с. 88].

Тим не менш, у національному законодавстві використовується інше усталене юридичне поняття – «правова допомога». Так, у Законі України від 02.06.2011 р. «Про безоплатну правову допомогу» поняття «правової допомоги» вживається у значенні як «надання правових послуг, спрямованих на забезпечення реалізації прав і свобод людини і громадянина, захисту цих прав і свобод, їх відновлення у разі порушення» [8], тобто «правова допомога» розкривається за допомогою поняття «правові послуги», яке також зафіксовано у вищевказаному Законі як «надання правової інформації, консультацій і роз'яснень з правових питань; складення заяв, скарг, процесуальних та інших документів правового характеру; здійснення представництва інтересів

особи в судах, інших державних органах, органах місцевого самоврядування, перед іншими особами; забезпечення захисту особи від обвинувачення; надання особі допомоги в забезпеченні доступу особи до вторинної правової допомоги та медіації» [8].

Таке нормативно закріплене визначення поняття «правова допомога», разом із його структурою (сукупністю видів правової допомоги – безоплатна первинна правова допомога, безоплатна вторинна правова допомога) є незмінним протягом тривалого часу і дотепер кореспондується та застосовується в положеннях відповідних законів цільового характеру, зокрема в Законі України від 02.06.2011 р. «Про безоплатну правову допомогу», Законі України від 05.07.2012 р. «Про адвокатуру та адвокатську діяльність», тобто в тих нормативно-правових актах, які мають безпосереднє відношення до правничої допомоги при вирішенні справ в адміністративному суді. Так, наприклад, п. 6 ст. 19 Закону України від 05.07.2012 р. «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» містить положення про те, що «правова допомога» адвокатів включає представництво інтересів фізичних і юридичних осіб в суді під час здійснення адміністративного судочинства, а також в інших державних органах [6], що вносить певну плутанину в стійку систему взаємозв'язків між відповідними поняттями, оскільки КАС України закріплює положення про «професійну правничу допомогу», яка здійснюється виключно адвокатом. При цьому, варто зазначити, що протягом тривалого часу у юридичній сфері для позначення професійної допомоги адвоката поряд із поняттям «правова допомога» використовувалися інші юридичні терміни: «юридична допомога», «правові послуги», «право на захист», «право на правову допомогу», які як в теорії так і на практиці часто ототожнювалися. За таким підходом помилково змінюється уявлення щодо надання та забезпечення саме професійної правничої допомоги, в тому числі при вирішенні справ в адміністративному суді, окресленої зако-

нодавчим регулюванням, а тому чітко визначення змісту терміну «правнича допомога» на сьогодні стає особливо актуальним.

Отже, застосування у законодавстві понять «правнича допомога» та «правова допомога» без роз'яснення чіткого розмежування змісту та визначення їх місця серед інших правових явищ, створює неоднозначну і суперечливу ситуацію щодо розуміння їх одночасного існування у законодавстві, а також утворює проблеми у сфері правозастосування та ускладнює розуміння відповідних дефініцій практикуючими юристами.

За визначенням Великого тлумачного словника сучасної української мови прикметник «правничий» має те саме значення, що «юридичний», у свою чергу, «правовий» означає те, що стосується до права [10, с. 1101]. Лінгвістичне значення іншомовного терміну «юридичний» (походить від латинських слів «*juridicus*» – судовий та «*jus (juris)*» – право и «*dicō*» – говорить) – правовий, який стосується правознавства [11, с. 661] і розкривається як «пов'язаний із законодавством, правовими нормами та практичним їх застосуванням; пов'язаний з вивченням і науковою розробкою правознавства; призначений для підготовки юристів; який має офіційне право на що-небудь» [10, с. 1644].

Слово «допомога» у лінгвістичному аспекті тлумачиться як сприяння, підтримка (фізична, матеріальна, моральна тощо) в чому-небудь; захист когось-небудь, порятунком у біді; ті, хто приходить на допомогу комусь-небудь, приносить користь, полегшення тощо; дію, скеровану на підтримку, реалізацію чи їх-небудь запитів або потреб у чому-небудь за певних обставин [10, с. 319]. Семантично слово «сприяння», що означає допомогу, підтримку в якій-небудь діяльності [12, с. 606] підкреслює таку сутнісну рису допомоги, як наявність організованої діяльності різних суб'єктів, які сприяють особам, що потребують допомоги у вирішенні проблемної життєвої ситуації. Особливо це характерно для учасників адміністративного судочинства та

їх представників, тому що сприяння для них є способом реалізації їхніх повноважень щодо захисту, охорони та реалізації прав і законних інтересів учасників правовідносин при вирішенні справ в адміністративному суді.

У довідниково-енциклопедичній літературі пропонується таке визначення поняття «правової допомоги» як: «представництво та захист у судах та інших державних органах України, надання консультацій та роз'яснень із правових питань, усних і письмових довідок щодо законодавства; складання заяв, скарг та інших документів правового характеру тощо» [13]; «правова (правнича, юридична) допомога» – це «професійна діяльність юристів, спрямована на сприяння громадянам та юридичним особам у вирішенні питань, пов'язаних з реалізацією норм права, що виражається в наданні правових (юридичних) послуг» [14]. «Юридична допомога» визначається як «сукупність заходів із надання правових послуг юридичним та фізичним особам, має на меті правильну їх юридичну орієнтацію у різноманітних правових ситуаціях» [13]. Найбільш повне тлумачення поняття «правова допомога» (у порівнянні з іншими довідниковими джерелами) містить Юридична енциклопедія за редакцією Ю.С. Шемшученка і характеризується наступним чином: «право на правову допомогу – це одне із основних конституційних прав громадян (ст. 59 Конституції України), покликане забезпечити захист прав людини в судовому та інших процесах, надається кожному, хто потребує допомоги і звертається за нею. Це право здійснюється у формі надання юридичних консультацій і роз'яснень з юридичних питань, усних і письмових довідок щодо законодавства; складання заяв, скарг та інших документів, що мають юридичну силу; засвідчення копій відповідних документів; здійснення представництва в суді та інших державних органах; правового забезпечення підприємницької діяльності громадян тощо. У випадках, передбачених законом, правова допомога надається безоплатно» [15, с. 270]. Як свідчить аналіз довідкових

видань, загалом ці поняття збігаються за змістом, при цьому *ключовим виразом правничої (правової, юридичної) допомоги є те, що вона є впорядкованою системою суспільних відносин, має правовий характер, регулюється нормами права, надається з метою захисту своїх прав, свобод та законних інтересів суб'єктом на підставах і у спосіб, передбачених у законодавстві*. В контексті цього слід погодитися з М.В. Єрмаковим, яким з'ясовано, що терміни «правовий», «правничий» та «юридичний» є певними і відповідними родо-видовими синонімами, що обумовлено особливостями (стандартами, специфікою) української мови [16]. Що стосується заміни терміну «правова допомога» на «правнича допомога», у Пояснювальній записці до проекту Закону України «Про внесення змін до Конституції України (щодо правосуддя)» обґрунтовується, що вона обумовлена стандартами української мови, які визначають, що прикметник, застосований для позначення відповідного виду допомоги, походить від іменника, що позначає саму професію особи, яка надає таку допомогу. Іменником

для позначення особи, яка надає послуги у сфері права (у юридичній сфері), є слово «правник» [7], тобто акцентується увага на суб'єкті надання такої допомоги. Отже, саме особи, що належать до правничої професії (фахівці у сфері права) надають професійну правничу допомогу.

У зв'язку із цим, поняття «правнича допомога», «правова допомога», «юридична допомога» мають однакове смислове навантаження і збігаються за змістом, а тому їх можна вважати синонімами. Таким чином, враховуючи вищезазначене, та спираючись на положення Конституції України, необхідно усунути прогалину у термінологічному застосуванні положень Закону України від 05.07.2012 р. «Про адвокатуру та адвокатську діяльність», Закону України від 02.06.2011 р. «Про безоплатну правову допомогу» шляхом внесення змін у понятійно-категоріальний апарат щодо заміни поняття «правова допомога» на «правнича допомога» для уніфікації використання понять і формування єдиної термінологічної бази та однакового застосування.

### Анотація

У статті проведено правовий аналіз правничої допомоги при вирішенні справ в адміністративному суді. Обґрунтовано важливість дослідження питань надання правничої допомоги учасникам правовідносин при вирішенні справ в адміністративному суді на підставі глибокого теоретичного опрацювання практико-прикладних проблем правової регламентації надання відповідного виду допомоги в адміністративному судочинстві та необхідністю визначення пріоритетних напрямів розвитку вказаного інституту в умовах внесення змін до чинного адміністративного законодавства України. Охарактеризовано положення Конституції України та Кодексу адміністративного судочинства щодо закріплення положень, які стосуються правничої допомоги. Відзначено позитивний вітчизняний досвід нормативного закріплення термінології, узгодженої із конституційними положеннями, що спрощує її сприйняття та ефективно використання. Зроблено акцент на відсутності визначення поняття «правнича допомога» в Основному Законі України та в адміністративному процесуальному законодавстві.

Проаналізовано застосування у законодавстві понять «правнича допомога» та «правова допомога», що відбувається без роз'яснення чіткого розмежування змісту та визначення їх місця серед інших правових явищ, а це створює неоднозначну і суперечливу ситуацію щодо розуміння їх одночасного існування у законодавстві, а також утворює проблеми у сфері правозастосування та ускладнює розуміння відповідних дефініцій практикуючими юристами. Доведено, що основними характеристиками правничої допомоги є те, що вона є впорядкованою системою суспільних відносин, має правовий характер, регулюється нормами права, надається з метою

захисту прав, свобод та законних інтересів суб'єктом на підставах і у спосіб, передбачених у законодавстві.

Запропоновано усунути прогалину у термінологічному застосуванні положень законодавства шляхом внесення змін у понятійно-категоріальний апарат щодо заміни поняття «правова допомога» на «правничу допомога» для уніфікації використання понять і формування єдиної термінологічної бази та однакового застосування.

**Ключові слова:** правничу допомога, адміністративний суд, адміністративне судочинство, учасники адміністративного судочинства, вирішення справ в адміністративному суді.

### Анотація

В статті проведено правовий аналіз юридическої допомоги при рішенні дел в адміністративному суді. Обоснована важність дослідження по оказанию юридическої допомоги участникам правоотношений при рішенні дел в адміністративному суді на основании глибокого теоретического оброботки практико-прикладних проблем правової регламентації предоставления соответствующего вида помощи в адміністративному судопроизводстве и необходимости определения приоритетных направлений развития указанного института в условиях внесения изменений в действующее адміністративное законодательство Украины. Охарактеризованы положения Конституции Украины и Кодекса адміністративного судопроизводства по закрєпленію положений, касающихся юридическої помощи. Отмечено положительное отечественный опыт нормативного закрєплення терминологии, согласованной с конституционными положениями, что упрощает ее восприятие и эффективное использование. Сделан акцент на отсутствии определения понятия «юридическая помощь» в Основном Законе Украины и в адміністративном процессуальном законодательстве.

Проанализировано применение в законодательстве понятий «юридическая помощь» и «правовая помощь», что происходит без объяснения четкого разграничения содержания и определения их места среди других правовых явлений, а это создает неоднозначную и противоречивую ситуацию относительно понимания их одновременного существования в законодательстве, а также образует проблемы в сфере правоприменения и затрудняет понимание соответствующих дефиниций практикующими юристами. Доказано, что основными характеристиками юридическої помощи является то, что она является упорядоченной системой общественных отношений, имеет правовой характер, регулируется нормами права, предоставляется с целью защиты прав, свобод и законных интересов субъектом на основаниях и в порядке, предусмотренных законодательством.

Предложено устранить пробел в терминологическом применении положений законодательства путем внесения изменений в понятійно-категоріальний апарат по замене понятия «правовая помощь» на «юридическая помощь» для унификации использования понятий и формирования единой терминологической базы и одинакового применения.

**Ключевые слова:** юридическая помощь, адміністративный суд, адміністративное судопроизводство, участники адміністративного судопроизводства, решения дел в адміністративном суді.

**Marych Ye.V. Legal assistance in resolving cases in the administrative court: clearing the essence**

### Summary

The article provides a legal analysis of legal assistance in resolving cases in the administrative court. The importance of studying the issues of providing legal assistance to participants in legal

relations in resolving cases in the administrative court on the basis of in-depth theoretical study of practical problems of legal regulation of the relevant type of assistance in administrative proceedings and the need to determine priority areas of development of this institution. The provisions of the Constitution of Ukraine and the Code of Administrative Procedure regarding the consolidation of provisions relating to legal aid are described. The positive domestic experience of normative consolidation of terminology, harmonized with the constitutional provisions, which simplifies its perception and effective use, is noted. Emphasis is placed on the lack of definition of "legal aid" in the Basic Law of Ukraine and in administrative procedural legislation.

The application of the terms "legal aid" and "law aid" in the legislation is analyzed, which takes place without explaining the clear delineation of content and defining their place among other legal phenomena, which creates an ambiguous and contradictory situation regarding understanding their coexistence in the legislation. creates problems in the field of law enforcement and complicates the understanding of relevant definitions by practicing lawyers. It is proved that the main characteristics of legal aid is that it is an orderly system of public relations, has a legal nature, is governed by law, provided to protect the rights, freedoms and legitimate interests of the subject on the grounds and in the manner prescribed by law.

It is proposed to close the gap in the terminological application of the legislation by amending the conceptual and categorical apparatus to replace the concept of "legal aid" with "law aid" to unify the use of concepts and form a single terminological base and uniform application.

**Key words:** legal aid, administrative court, administrative proceedings, participants of administrative proceedings, resolution of cases in administrative court.

#### Список використаних джерел:

1. Конституція України від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141.
2. Про внесення змін до Конституції України (щодо правосуддя): Закон України від 02.06.2016 р. № 1401-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2016. № 28. Ст. 532.
3. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним зверненням громадянина Солдатова Геннадія Івановича щодо офіційного тлумачення положень статті 59 Конституції України, статті 44 Кримінально-процесуального кодексу України, статей 268, 271 Кодексу України про адміністративні правопорушення (справа про право вільного вибору захисника) 16.11.2000 № 13-рп/2000. Офіційний вісник України від 08.12.2000 р. № 47, Ст. 2045.
4. Висновок Конституційного Суду України у справі про надання висновку щодо відповідності проекту Закону України «Про внесення змін до Конституції України», направленою Головою Верховної Ради України, вимогам статей 157 і 158 Конституції України (справа про внесення змін до статей 29, 59, 78 та інших Конституції України) 30.10.2003 р. № 1-в/2003. Офіційний вісник України. 2003. № 48. Ст. 2535.
5. Кодекс адміністративного судочинства України від 06.07.2005 р. № 2747-IV у редакції КАСУ від 15.12.2017 р. із змінами, № 731-IX від 18.06.2020 р. *Відомості Верховної Ради України*. 2005. № 35, / 35-36, 37 /. Ст. 446.
6. Про адвокатуру та адвокатську діяльність: Закон України від 05.07.2012 р. № 5076-VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2013. № 27. Ст. 282.
7. Проект Закону про внесення змін до Конституції України (щодо правосуддя) від 25.11.2015 р. № 3524. URL: [http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4\\_1?pf3511=57209](http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=57209).

8. Про безоплатну правову допомогу: Закон України від 02.06.2011 р. № 3460-VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2011. № 51. Ст. 577.
9. Право особи на безоплатну правову допомогу / Ю.О. Данилевська, Л.В. Павлик, З.З. Петрович, У.О. Цмоць. Львів: ЛьвДУВС, 2018. 136 с.
10. Великий тлумачний словник сучасної української мови : 250000 / уклад. та голов. ред. В.Т. Бусел. Київ; Ірпінь: Перун, 2005. VIII, 1728 с.
11. Словник іншомовних слів / уклад. С.М. Морозов, Л.М. Шкарапута. К. : Наукова думка, 2000. 680 с.
12. Ожегов С.И. Словарь русского языка: Ок. 57000 слов / под ред. Н.Ю. Шведовой. 20-е изд., стер. М. : Рус. яз., 1988. 748 с.
13. Український юридичний термінологічний словник. URL: <http://www.marazm.org.ua/document/termin/index.php?file>
14. Матеріали з Вікіпедії – вільної енциклопедії. URL: [https://uk.wikipedia.org/wiki/Правова\\_допомога](https://uk.wikipedia.org/wiki/Правова_допомога)
15. Юридична енциклопедія: В 6 т. / Редкол.: Ю.С. Шемшученко (відп. ред.) та ін. К.: «Укр. енцикл.», 2003. Т. 5: П-С. 736 с. URL: [https://leksika.com.ua/11670802/legal/pravo\\_na\\_pravovu\\_dopomogu](https://leksika.com.ua/11670802/legal/pravo_na_pravovu_dopomogu)
16. Єрмаков М.В. Правова допомога або професійна правнича? Протокол. Юридичний інтернет-ресурс, 2018. URL: [https://protocol.ua/ua/pravova\\_dopomoga\\_abo\\_profesiyna\\_pravnicha/](https://protocol.ua/ua/pravova_dopomoga_abo_profesiyna_pravnicha/)